

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

Πρόληψης και
Αντιμετώπισης της
Σεξουαλικής και
Έμφυλης Βίας σε
Χώρους Στέριξης της
Ελευθερίας

osce
ODIHR

Ευχαριστίες

Επικεφαλής σύμβουλος σύνταξης του Οδηγού: Elisabeth Duban. Το Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ - OSCE) εκφράζει τις ευχαριστίες του τόσο προς τον Εθνικό Μηχανισμό Πρόληψης της Πολωνίας για τη στήριξη και τις συμβουλές που παρείχε κατά τη σύνταξη της πρωτότυπης έκδοσης όσο και προς την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) για την εκπόνηση της ελληνικής μετάφρασης του Οδηγού από την Κέλλυ Διαβάτη, επίσημη μεταφράστρια ΕΕΔΑ.

Συνοπτικός Οδηγός Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Σεξουαλικής και Έμφυλης Βίας σε Χώρους Στέριξης της Ελευθερίας

Δημοσίευση: Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΟΑΣΕ

ul. Miodowa 10

00-251 Warsaw

Poland

www.odhr.osce.org

© OSCE/ODIHR 2026

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Η χρήση και η αναπαραγωγή του περιεχομένου της παρούσας έκδοσης επιτρέπεται ελεύθερα για εκπαιδευτικούς και άλλους μη εμπορικούς σκοπούς, υπό την προϋπόθεση ότι η αναπαραγωγή συνοδεύεται από αναφορά στην πηγή, ήτοι στον ΟΑΣΕ/ODIHR.

ISBN: 978-92-9271-497-0

Σχεδίαση: Filip Andronik

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Inga Ciumac

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό Σημείωμα	3
Σχετικά με τον παρόντα οδηγό.....	5
1. Βασικές έννοιες	7
Τι είναι η έμφυλη βία;	7
Τι είναι η σεξουαλική και έμφυλη βία;	8
Ποια άτομα είναι επιρρεπή στον κίνδυνο σεξουαλικής και έμφυλης βίας;	9
Μορφές σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε χώρους στέρησης της ελευθερίας	10
Ποια είναι η έκταση του προβλήματος;	12
Πώς εξηγείται το φαινόμενο της υποαναφορικότητας των περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας;	13
Ποιες είναι οι συνέπειες της σεξουαλικής και έμφυλης βίας;	18
2. Αναγνώριση της ευαλωτότητας	22
Ποιοι είναι τα δυνητικά θύματα και ποιοι οι δυνητικοί δράστες σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε χώρους στέρησης της ελευθερίας;	22
Τι συμβάλλει στην αύξηση της ευαλωτότητας έναντι της σεξουαλικής και έμφυλης βίας;	23
Πώς επηρεάζει το φύλο την ευαλωτότητα;	27
Γυναίκες	28
Άνδρες	29
Άτομα ΛΟΑΤΙ	30
3. Μείωση του κινδύνου	33

Σύλληψη και κράτηση	37
Προφορική εξέταση	39
Σωματική έρευνα	41
Διαμεταγωγή και μεταγωγή	44
Διαμονή	46
(Προστατευτικός) Διαχωρισμός	48
4. Πρόσθετα μέτρα	52
Στατική και δυναμική ασφάλεια	52
Ενημέρωση περί δικαιωμάτων, κανόνων και προσδοκώμενων στόχων	57
Μηχανισμοί καταγγελιών, ανταπόκριση και διενέργεια έρευνας	58
Συνήθη εμπόδια κατά τη διαδικασία αναφοράς περιστατικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας	59
Ιατρικός έλεγχος κατά την είσοδο και υπηρεσίες υγείας	61
Προγράμματα και δραστηριότητες για κρατούμενα πρόσωπα	63
Πρόσληψη, κατάρτιση και εποπτεία προσωπικού	65
Παράρτημα 1. Υποχρεώσεις των κρατών να αντιμετωπίσουν τη σεξουαλική και έμφυλη βία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο	68
Παράρτημα 2. Πρόσθετες πηγές και υλικό αναφοράς για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής και έμφυλης βίας	76

Εισαγωγικό Σημείωμα

Ο παρών Συνοπτικός Οδηγός Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Σεξουαλικής και Έμφυλης Βίας σε Χώρους Στέρησης της Ελευθερίας αποτελεί ένα πρακτικό εγχειρίδιο αναφοράς, το οποίο περιλαμβάνει χρήσιμες πληροφορίες για τη σεξουαλική και έμφυλη βία σε δομές διοικητικής ή ποινικής κράτησης.

Ο Οδηγός παρουσιάζει ένα σύνολο συστάσεων με σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση εκδηλώσεων σεξουαλικής και έμφυλης βίας, ιδίως σε συνθήκες που συνδέονται με τη σύλληψη, τη διενέργεια έρευνας ή προφορικής εξέτασης, καθώς και με την κράτηση υπόπτων ή κατηγορουμένων για αξιόποινες πράξεις και την κράτηση καταδικασμένων προσώπων. Απευθύνεται, κατά κύριο λόγο, σε άτομα που λόγω αρμοδιότητας εμπλέκονται άμεσα στη διαχείριση προσώπων που τελούν υπό καθεστώς στέρησης της ελευθερίας.

Η μετάφραση και η κυκλοφορία, από την ΕΕΔΑ, του Οδηγού του ΟΑΣΕ/ODIHR (Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη) συνδέεται με τη θεμελιώδη αρχή ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν αναστέλλεται με τη στέρηση ή τον περιορισμό της ελευθερίας. Αντιθέτως, σε ένα κράτος δικαίου,

η ουσιαστική διασφάλιση και η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των πλέον ευάλωτων προσώπων συνιστά θεμελιώδη δείκτη της αξιοπιστίας των θεσμών και της ποιότητας της δημοκρατίας του. Ιδίως για τα στελέχη που υπηρετούν σε χώρους κράτησης, η γνώση και η εφαρμογή σαφών προτύπων συμπεριφοράς και διαδικασιών λογοδοσίας συνιστά αναγκαία προϋπόθεση για την πρόληψη κακοποιητικών πρακτικών και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς.

Ευελπιστούμε ότι ο παρών Συνοπτικός Οδηγός θα αποτελέσει ένα πρακτικό και λειτουργικό εργαλείο για τα άτομα που εργάζονται σε περιβάλλοντα στέρησης της ελευθερίας, καθώς και για κάθε αρμόδιο όργανο, συμβάλλοντας στην καλλιέργεια κουλτούρας μηδενικής ανοχής απέναντι στη σεξουαλική και έμφυλη βία και στην ουσιαστική προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας σε όλους τους χώρους στέρησης της ελευθερίας.

Καθηγήτρια Μαρία Γαβουνέλη
Πρόεδρος Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του
Ανθρώπου

Σχετικά με τον παρόντα οδηγό

Ποιος είναι ο σκοπός του οδηγού;

Το παρόν συνοπτικό εγχειρίδιο αναφοράς περιλαμβάνει πρακτικές πληροφορίες σχετικά με το ζήτημα της σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε δομές του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Προτείνει ένα σύνολο διασφαλίσεων με σκοπό την πρόληψη και την αντιμετώπιση αυτής της μορφής βίας.

Σε ποιους απευθύνεται ο οδηγός;

Οι παρούσες κατευθυντήριες οδηγίες απευθύνονται σε επαγγελματίες των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης, ιδίως σε όσους εμπλέκονται στη σύλληψη, τη διενέργεια έρευνας ή προφορικής εξέτασης, ή την κράτηση υπόπτων, κατηγορουμένων για αξιόποινες πράξεις, καθώς και κρατούμενων προσώπων.

Πώς χρησιμοποιείται ο οδηγός;

Το **Κεφάλαιο 1** αναλύει τα χαρακτηριστικά της σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε συνθήκες στέρησης της ελευθερίας.

Το **Κεφάλαιο 2** παρουσιάζει τους παράγοντες που αυξάνουν την ευαλωτότητα των κρατούμενων προσώπων έναντι της σεξουαλικής και έμφυλης βίας.

Πώς
χρησιμοποιείται
ο οδηγός;

Το **Κεφάλαιο 3** περιγράφει καλές πρακτικές για τον περιορισμό του κινδύνου εμφάνισης σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε συνθήκες που σχετίζονται με την κράτηση.

Το **Κεφάλαιο 4** συνοψίζει σημαντικές προσεγγίσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής και έμφυλης βίας.

Πού μπορώ
να βρω
περισσότερες
πληροφορίες;

Ο παρών οδηγός βασίζεται στον ομότιτλο που εξέδωσε το ODIHR το 2019 (*Preventing and Addressing Sexual and Gender Based Violence in Places of Deprivation of Liberty*). Στο τέλος του οδηγού περιλαμβάνεται κατάλογος συμπληρωματικών πηγών και υλικού αναφοράς.

1. Βασικές έννοιες

Τι είναι η έμφυλη βία;

Η έμφυλη βία (gender-based violence - GBV) αποτελεί ειδική μορφή διαπροσωπικής βίας η οποία στρέφεται κατά ατόμου ή ομάδας ατόμων λόγω (πραγματικού ή εκλαμβανόμενου) βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου αυτού/αυτών. Η έμφυλη βία εδράζεται σε ανισότητες εξουσίας μεταξύ διαφορετικών φύλων (gender) και αποτελεί μέσο επιβολής ελέγχου και ταπείνωσης του θύματος.

Τι διακρίνει την έμφυλη βία από άλλες μορφές βίας;

- Η έμφυλη βία στρέφεται κατά ενός προσώπου λόγω (πραγματικού ή εκλαμβανόμενου) βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου αυτού.
- Εδράζεται σε κοινωνικές προσδοκίες που συνδέονται με τους έμφυλους ρόλους (ή τα έμφυλα στερεότυπα).
- Αντανακλά την πρόθεση επιβολής ελέγχου ή εξουσίας επί άλλου προσώπου.
- Προκύπτει από έμφυλες ανισότητες εξουσίας που υφίστανται στις σύγχρονες κοινωνίες.

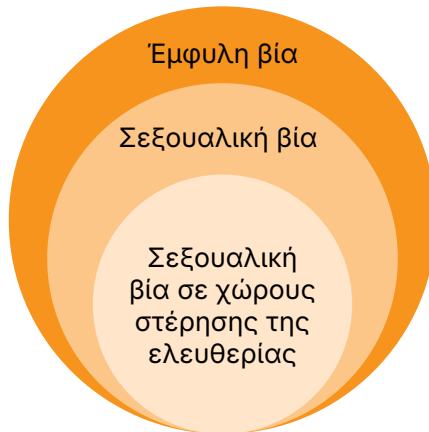
Τι είναι η σεξουαλική και έμφυλη βία;

Η σεξουαλική βία αποτελεί μορφή έμφυλης βίας. Πρόκειται για αξιόποινη πράξη εγγενώς έμφυλη, καθώς απορρέει από την ανισότητα και από έμφυλα στερεότυπα (π.χ. ότι οι γυναίκες οφείλουν να είναι σεξουαλικά υποτακτικές και ότι η σεξουαλική επιθετικότητα και κυριαρχία συνιστούν βασικά στοιχεία της ανδρικής ταυτότητας και αρρενωπότητας). Ο όρος «**σεξουαλική και έμφυλη βία**» (sexual and gender-based violence - SGBV) χρησιμοποιείται για να αποτυπώσει τόσο τα συνδεόμενα με το βιολογικό φύλο χαρακτηριστικά, όσο και το γεγονός ότι η βία βασίζεται στο κοινωνικό φύλο, στον σεξουαλικό προσανατολισμό ή/και στην ταυτότητα φύλου. Το φαινόμενο της σεξουαλικής και έμφυλης βίας εκδηλώνεται τόσο στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο όσο και σε χώρους στέρησης της ελευθερίας.

Υπενθύμιση:

Το κοινωνικό φύλο (gender) αναφέρεται στα κοινωνικά κατασκευασμένα χαρακτηριστικά, δηλαδή στους αναμενόμενους κανόνες, ρόλους και σχέσεις μεταξύ γυναικών και ανδρών. Πρόκειται για επίκτητη ταυτότητα που διαμορφώνεται κοινωνικά, μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου και διαφοροποιείται εντός και μεταξύ πολιτισμών.

Το βιολογικό φύλο (sex) αφορά τα βιολογικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά θηλυκού και αρσενικού, όπως αναπαραγωγικά όργανα, ορμόνες και χρωμοσώματα.

Ποια άτομα είναι επιρρεπή στον κίνδυνο σεξουαλικής και έμφυλης βίας;

Στατιστικά, οι γυναίκες και τα κορίτσια αποτελούν την πλειονότητα των θυμάτων σεξουαλικής και έμφυλης βίας, καθώς αυτή η μορφή βίας συνδέεται με προκαταλήψεις, διακρίσεις, έμφυλες κοινωνικές ανισότητες, επιβλαβή έμφυλα στερεότυπα και ανισορροπίες εξουσίας με βάση το φύλο. Ωστόσο, άνδρες και αγόρια μπορούν επίσης να αποτελέσουν θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Σε ορισμένα περιβάλλοντα με κυρίαρχα χαρακτηριστικά αρρενωπότητας, όπως οι φυλακές, η σεξουαλική και

έμφυλη βία χρησιμοποιείται εναντίον των ανδρών ως μέσο ταπείνωσης, εξευτελισμού και ελέγχου.

Μορφές σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε χώρους στέρησης της ελευθερίας

Σε κλειστές δομές, η σεξουαλική και έμφυλη βία μπορεί να λάβει πολλές μορφές, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, του βιασμού και της σεξουαλικής κακοποίησης, καθώς και άλλων πράξεων σεξουαλικής εκμετάλλευσης και ταπείνωσης. Ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ως σεξουαλική και έμφυλη βία διαφοροποιείται ανάλογα με την εθνική νομοθεσία, τη σχέση μεταξύ δράστη και θύματος (π.χ. αν ο δράστης είναι μέλος του προσωπικού ή άλλο κρατούμενο πρόσωπο) καθώς και από το βιολογικό φύλο των εμπλεκομένων στο περιστατικό.

Ορισμένες από τις πλέον αναγνωρισμένες μορφές σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε χώρους στέρησης της ελευθερίας περιλαμβάνουν:

- Βιασμό και απόπειρα βιασμού
- Σεξουαλική επίθεση, προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας ή αξιόποινη γενετήσια πράξη χωρίς ελεύθερη συναίνεση
- Σεξουαλική παρενόχληση

- Σεξουαλικές απειλές
- Βασανιστήρια με σεξουαλικό χαρακτήρα
- Ακούσια πορνεία (ανταλλαγή σεξουαλικών πράξεων με παροχές/ανταλλάγματα χωρίς ελεύθερη συναίνεση)
- Σεξουαλική ταπείνωση και ανάρμοστη συμπεριφορά (π.χ. αναγκαστική γύμνωση, ηδονοβλεψία, «έλεγχοι παρθενίας»)
- Ταπείνωση και παρενόχληση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού/ταυτότητας φύλου
- Βία που σχετίζεται με την αναπαραγωγική και σεξουαλική υγεία, όπως αναγκαστική στείρωση, αναγκαστική άμβλωση, αναγκαστική περιτομή και ευνουχισμός.

Οι χώροι στέρησης της ελευθερίας, εκ της φύσεώς τους, είναι κλειστές δομές, εκτός κοινής θέας, που λειτουργούν υπό αυστηρό ελεγκτικό πλαίσιο και κατά κανόνα παρουσιάζουν ομοιογένεια ως προς το φύλο του κρατούμενου πληθυσμού. **Το αυστηρά ελεγχόμενο αυτό περιβάλλον τείνει να καθιστά δυσχερέστερη την αναγνώριση των ανισοτήτων εξουσίας και των δυναμικών ελέγχου που χαρακτηρίζουν τη σεξουαλική και έμφυλη βία.** Πολύ συχνά, τα αίτια και οι συνέπειες της σεξουαλικής και έμφυλης βίας δεν αναγνωρίζονται ούτε αντιμετωπίζονται καταλλήλως,

καθώς οι αρμόδιες αρχές ή το προσωπικό την εκλαμβάνουν ως απλή διαπροσωπική βία και τη διαχειρίζονται αποκλειστικά ως ζήτημα ασφάλειας και τάξης. Σε ορισμένες περιπτώσεις μέλη του προσωπικού κάνουν σκοπίμως χρήση πρακτικών που συνιστούν σεξουαλική και έμφυλη βία ως μέσο ελέγχου προσώπων που τελούν υπό καθεστώς στέρησης της ελευθερίας. Η κατανόηση της φύσης και των δυναμικών της σεξουαλικής και έμφυλης βίας αποτελεί κρίσιμο βήμα για την αποτελεσματική προστασία των ατόμων από αυτήν τη μορφή κακοποίησης.

Ποια είναι η έκταση του προβλήματος;

Στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο παρατηρείται υψηλός βαθμός υποαναφορικότητας περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Η έκταση καταγραφής του φαινομένου θεωρείται από τους ειδικούς ως «η κορυφή του παγόβουνου», γεγονός που υποδηλώνει απόκλιση μεταξύ πραγματικού αριθμού θυμάτων και στατιστικών δεδομένων.

Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η έκταση της σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε χώρους στέρησης της ελευθερίας, λόγω της περιορισμένης διαθεσιμότητας δεδομένων και μελετών σχετικά με τη συχνότητα εμφάνισής της. Επιπλέον, οι διαφορετικοί ορισμοί της σεξουαλικής και έμφυλης βίας, οι ποικίλες πρακτικές καταγραφής και μεθοδολογίες ερευνών έχουν ως αποτέλεσμα τα διαθέσιμα δεδομένα να παρουσιάζουν σημαντικές

αποκλίσεις μεταξύ κρατών και να καθίστανται μη συγκρίσιμα. Ωστόσο, υπάρχει ευρεία συναίνεση ότι η **σεξουαλική και έμφυλη βία είναι ένα πρόβλημα που υποβόσκει** στους χώρους στέρησης της ελευθερίας και παρουσιάζει **εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά αναφορών**.

Πώς εξηγείται το φαινόμενο της υποαναφορικότητας των περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας;

Οι κύριοι **λόγοι χαμηλών ποσοστών αναφορών που παρατηρούνται στην ευρύτερη κοινωνία εντείνονται σε κλειστά περιβάλλοντα**.

Υπάρχουν επίσης εμπόδια στην αναφορά περιστατικών που διαπιστώνονται ειδικά σε χώρους στέρησης της ελευθερίας.

- **Αίσθημα ντροπής και ταπείνωσης**

Τα θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας κατά κοινή ομολογία αισθάνονται ντροπή και ταπείνωση, καθώς η κοινωνία συχνά στιγματίζει αυτού του είδους τη βία. Κρατούμενοι και τρόφιμοι σωφρονιστικών καταστημάτων διστάζουν να μιλήσουν ή να καταγγείλουν περιστατικά σεξουαλικής βίας, γεγονός που μπορεί να επιδεινώνεται από την έλλειψη πρόσβασης σε υποστηρικτικές υπηρεσίες (π.χ. μετατραυματικής συμβουλευτικής) και από τον ιδιαίτερο και έντονο στιγματισμό που υφίστανται τα θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε ορισμένες

συνθήκες σωφρονισμού. Οι άνδρες και τα αγόρια είναι πιθανό να βιώνουν έντονο αίσθημα ντροπής λόγω διαδεδομένων αντιλήψεων περί υποχρέωσης αυτοπροστασίας τους από ανάλογα περιστατικά. Μπορεί να αισθάνονται ταπεινωμένοι επειδή εκλαμβάνονται ως «μη αρρενωποί».

- **Φόβος έναντι του δράστη και φόβος αντιποιώνων**

Πρόκειται για έναν από τους συχνότερους λόγους που επικαλούνται γενικά οι γυναίκες θύματα σχετικά με την παράλειψη αναφοράς περιστατικών σεξουαλικής βίας. Σε κλειστές δομές, σε περίπτωση καταγγελίας περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας, ο φόβος αντεκδίκησης και πιθανών απειλών από τους δράστες εντείνεται. Ο φόβος αντιποιώνων μπορεί επίσης να αποτρέψει το προσωπικό και τους μάρτυρες περιστατικών βίας από την υποβολή αναφοράς.

- **Αρνητικές διοικητικές συνέπειες σχετιζόμενες με την υποβολή αναφοράς**

Σε ορισμένες δομές η αναφορά περιστατικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας ενδέχεται να επιφέρει αρνητικές συνέπειες για το θύμα. Για παράδειγμα, εάν το θύμα γνωρίζει ότι, σε περίπτωση αναφοράς περιστατικού, θα τεθεί σε καθεστώς προστατευτικής κράτησης και, ως εκ τούτου, θα στερηθεί ορισμένα προνόμια (π.χ. συμμετοχή σε δραστηριότητες), είναι πιθανό να επιλέξει να μην το αναφέρει. Ομοίως, η αναφορά ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα

τη μεταγωγή του θύματος σε άλλη δομή, υπό δυσμενέστερες συνθήκες, όπως μεγαλύτερη απόσταση από άτομα του, εκτός δομής, συγγενικού και φιλικού του περιβάλλοντος.

- **Η φύση της σχέσης μεταξύ θύτη και θύματος**

Η σχέση μεταξύ θύτη και θύματος δημιουργεί ιδιαίτερα εμπόδια στην υποβολή αναφοράς. Είναι πιθανόν τα θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας που ασκήθηκε από μέλη του προσωπικού να διαπιστώσουν ότι οι ισχυρισμοί τους δεν αναγνωρίζονται από τις αρχές. Όταν η σεξουαλική και έμφυλη βία λαμβάνει τη μορφή εξαναγκαστικής σεξουαλικής πράξης έναντι ανταλλάγματος, είτε από μέλος του προσωπικού είτε από άλλο κρατούμενο πρόσωπο, το θύμα ενδέχεται να διστάζει να προχωρήσει σε καταγγελία, φοβούμενο την απώλεια «προνομιών» ή το ενδεχόμενο να θεωρηθεί ότι συνέπραξε σε παραβάσεις (π.χ. λήψη ευνοϊκής μεταχείρισης ή αγαθών έναντι σεξουαλικών «χαρών»).

- **Στάσεις ενοχοποίησης του θύματος**

Στην κοινωνία είναι ευρέως διαδεδομένες, αν και λανθασμένες, αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες τα θύματα προκαλούν τη σεξουαλική βία - συμπεριλαμβανομένου του βιασμού - μέσω της δικής τους συμπεριφοράς. Οι στάσεις αυτές ενισχύουν τα αισθήματα ενοχής των θυμάτων ή την πεποίθηση ότι φέρουν μέρος της ευθύνης για τη θυματοποίησή

τους. Το αίσθημα της αυτοενοχοποίησης συναντάται επίσης συχνά σε άτομα που έχουν κατά το παρελθόν υπάρξει θύματα βίας σε πλαίσιο διαπροσωπικών σχέσεων. Ορισμένα θύματα καταλήγουν να θεωρούν τέτοιου είδους κακοποιητικές πράξεις «φυσιολογικές». Πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση είναι πιθανό να έχουν ενστερνιστεί αυτές τις στάσεις και να θεωρούν ότι, λόγω του εγκλεισμού τους, οφείλουν να υπομένουν κακοποιητικές πράξεις, αποδίδοντάς τους τιμωρητικό χαρακτήρα.

- **Έλλειψη αποτελεσματικών μηχανισμών και διαδικασιών υποβολής καταγγελιών**

Σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, όλα τα πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους πρέπει να ενημερώνονται για τις διαδικασίες υποβολής καταγγελιών και να έχουν τη δυνατότητα να απευθύνονται σε διαφορετικές αρχές (συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά, οργάνων εποπτείας) ώστε να μπορούν να υποβάλλουν καταγγελίες με εγγυήσεις ασφάλειας και εμπιστευτικότητας. Ωστόσο, σε ορισμένους χώρους κράτησης ενδέχεται να **μην υπάρχουν καθιερωμένες διαδικασίες υποβολής καταγγελιών**. Σε άλλες περιπτώσεις τα κρατούμενα πρόσωπα ενδέχεται να μη γνωρίζουν τις διαδικασίες υποβολής καταγγελιών ή να αδυνατούν να τις εφαρμόσουν, π.χ. λόγω αδυναμίας ανάγνωσης, γραφής ή κατανόησης της γλώσσας.

- **Έλλειψη εμπιστοσύνης σε μηχανισμούς καταγγελιών**

Ακόμη και αν υπάρχουν μηχανισμοί καταγγελίας, αν δεν είναι ανεξάρτητοι ή αποτελεσματικοί, ή δε διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα και η ανωνυμία, τότε τα θύματα και οι μάρτυρες περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας ενδεχομένως να μην τους εμπιστευτούν και, ως εκ τούτου, είναι απίθανο να προχωρήσουν σε σχετικές ενέργειες.

Η αδυναμία πρόληψης ή αποτελεσματικής αντίδρασης εκ μέρους των αρχών **ενισχύει την αίσθηση που τρέφει το θύμα ότι η υποβολή αναφοράς δεν έχει ίσως νόημα ή ενέχει κινδύνους**. Σε περιπτώσεις που η σεξουαλική και έμφυλη βία ασκείται από μέλη του προσωπικού, τα θύματα είναι πιθανότερο να αισθανθούν ότι το σύστημα είναι διεφθαρμένο και ότι δε θα υπάρξει η δέουσα ανταπόκριση από τις αρχές. Εάν το προσωπικό δεν αντιμετωπίζει με σοβαρότητα ορισμένες καταγγελίες για σεξουαλική και έμφυλη βία (π.χ. όταν συμβαίνει μεταξύ κρατουμένων γυναικών), είναι απίθανο τα θύματα να υποβάλουν αναφορά. Το φύλο και η ηλικία μπορούν επίσης να είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς σύμφωνα με έρευνες, για παράδειγμα, οι γυναίκες και νεαρά θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας τείνουν λιγότερο να κατανοούν ή να εμπιστεύονται τις διαδικασίες καταγγελίας.

Ποιες είναι οι συνέπειες της σεξουαλικής και έμφυλης βίας;

Οι **συνέπειες της σεξουαλικής και έμφυλης βίας**, ιδίως όταν το φαινόμενο παραμένει χωρίς αντιμετώπιση, είναι σοβαρές και εκτεταμένες, επηρεάζοντας τόσο τα ίδια τα άτομα όσο και τα κέντρα κράτησης και σωφρονισμού.

Τα θύματα βίας ενδέχεται να επηρεαστούν:

- **Σε επίπεδο σωματικής υγείας**, καθώς εκτίθενται σε κίνδυνο, μεταξύ άλλων, σωματικών τραυματισμών, σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων και προβλημάτων συνδεόμενων με την αναπαραγωγική υγεία.
- **Σε επίπεδο συναισθηματικής και ψυχικής υγείας**, καθώς συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα απορρέοντα από αισθήματα ντροπής, ενοχής, κατάθλιψης, άγχους, διαταραχή μετατραυματικού στρες, δυσκολίες ύπνου και συγκέντρωσης, αισθήματα ευαλωτότητας και κρίσεις πανικού που μπορεί να οδηγήσουν σε αυτοτραυματισμό ή ακόμη και σε απόπειρα αυτοκτονίας.
- **Σε επίπεδο κοινωνικοοικονομικής ευημερίας**, καθώς είναι πιθανό να συναντήσουν δυσκολίες, όπως στη σύναψη σχέσεων και

στην εύρεση ή διατήρηση εργασίας. Το στίγμα μπορεί να οδηγήσει τα θύματα σε κοινωνική απομόνωση και εγκατάλειψη από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον.

Οι συνέπειες σε βάρος των κέντρων κράτησης και σωφρονισμού περιλαμβάνουν:

- **Αύξηση της βίας:** Η σεξουαλική και έμφυλη βία υπονομεύει την ασφάλεια, γεγονός που οδηγεί σε περαιτέρω έξαρση βίας και ενισχύει τις ανισότητες μεταξύ των φύλων, τις σεξιστικές συμπεριφορές και τις συμπεριφορές που εισάγουν διακρίσεις. Η βία εντός των κέντρων κράτησης και σωφρονισμού δυσχεραίνει τη διοίκησή τους και αυξάνει το λειτουργικό κόστος.
- **Δυσκολίες πρόσληψης και διατήρησης προσωπικού:** Η έλλειψη αντιμετώπισης περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας πλήττει την ηθική υπόσταση, την ασφάλεια και τη σταθερότητα του προσωπικού. Όταν μια δομή αποκτά φήμη ανοχής σε περιστατικά βίας και κακοποίησης είναι πιθανό να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα στην πρόσληψη και τη διατήρηση προσωπικού, ειδικότερα του γυναικείου.

- **Οικονομικό κόστος:** Οι οικονομικές συνέπειες ενδέχεται να συνδέονται με σημαντική αύξηση του κόστους λήψης μέτρων ασφαλείας και της εφαρμογής ενδοσωφρονιστικών προγραμμάτων (όπως εκείνων που αφορούν την αντιμετώπιση της μετάδοσης λοιμωδών νοσημάτων, συμπεριλαμβανομένης της φυματίωσης, και των σεξουαλικά μεταδιδόμενων λοιμώξεων). Η σεξουαλική και έμφυλη βία σε χώρους κράτησης δημιουργεί προσκόμματα στην εφαρμογή προγραμμάτων αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης, με μακροπρόθεσμες επιπτώσεις και κόστος για τα συστήματα δημόσιας υγείας, κοινωνικής φροντίδας και τους μελλοντικούς εργοδότες.

Σημειώσεις:

[illegible]

2. Αναγνώριση της ευαλωτότητας

Ποιοι είναι τα δυνητικά θύματα και ποιοι οι δυνητικοί δράστες σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε χώρους στέρησης της ελευθερίας;

Δυνητικά θύματα	Δυνητικοί δράστες
• Ενήλικα πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση, γυναίκες και άνδρες • Πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση και ανήκουν στην κοινότητα ΛΟΑΤΙ (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανς και/ή ίντερσεξ), ή εκλαμβάνονται ως τέτοια • Πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση, νεαρής ηλικίας, κορίτσια και αγόρια	• Αρχές που εμπλέκονται στη σύλληψη, κράτηση, διενέργεια έρευνας ή προφορικής εξέτασης με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών • Σωφρονιστικοί υπάλληλοι, διευθυντές των καταστημάτων κράτησης και λοιπό προσωπικό, συμπεριλαμβανομένου του ιατρικού προσωπικού • Πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση (προσωρινή ή λόγω έκτισης στερητικής της ελευθερίας ποινής)

Δυνητικά θύματα	Δυνητικοί δράστες
	• Πάροχοι υπηρεσιών, επαγγελματίες υγείας, δικηγόροι ή μέλη του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου που απασχολούνται σε χώρους κράτησης • Μέλη ομάδων παρακολούθησης/εποπτείας • Επισκέπτες, συμπερ. συγγενικών προσώπων (π.χ. κατά τη διάρκεια συζυγικών επισκέψεων), φίλων ή άλλων προσώπων

Τι συμβάλλει στην αύξηση της ευαλωτότητας έναντι της σεξουαλικής και έμφυλης βίας;

Ορισμένες κοινωνικές ομάδες εμφανίζουν αυξημένη ευαλωτότητα έναντι της σεξουαλικής και έμφυλης βίας λόγω φύλου και άλλων υφιστάμενων κοινωνικών διακρίσεων. Τα μέλη των ομάδων αυτών που βρίσκονται υπό κράτηση χρήζουν ειδικών μέτρων για την κάλυψη των αναγκών τους και την κατοχύρωση της ασφάλειάς τους.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Παράγοντες ευαλωτότητας

- ❑ **Ηλικία:** Πρόσωπα νεαρής ηλικίας που τελούν υπό κράτηση ενδέχεται να χρειάζονται ειδική προστασία έναντι της σεξουαλικής και έμφυλης βίας και εκμετάλλευσης λόγω ηλικίας και επιπέδου ωριμότητας. Άτομα μεγαλύτερης ηλικίας σε καθεστώς εγκλεισμού μπορεί επίσης να διατρέχουν κίνδυνο θυματοποίησης από νεότερους κρατούμενους.

- ❑ **Καθεστώς μειονότητας:** Πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση και ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες (π.χ. λόγω εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή αλλοδαπότητας) μπορεί να διατρέχουν κίνδυνο έκθεσης σε περιστατικά σεξουαλικής και έμφυλης βίας, καθώς οι συμπεριφορές που εισάγουν διακρίσεις και συναντώνται στην ευρύτερη κοινωνία συχνά αναπαράγονται ή ενισχύονται σε περιβάλλοντα κράτησης. Σε χώρες με ιστορικό συγκρούσεων μεταξύ εθνοτήτων, οι εθνοτικές μειονότητες μπορεί να στοχοποιούνται μέσω βίας ως μορφή τιμωρίας ή αντεκδίκησης.

- ❑ **Αναπηρία:** Άτομα με αναπηρία (σωματική, ψυχική, νοητική ή αισθητηριακή) διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο έκθεσης σε περιστατικά σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε περίπτωση που οι ανάγκες τους δεν καλύπτονται επαρκώς ή όταν οι συνθήκες κράτησης στερούνται ασφαλούς πλαισίου και ευνοϊκού περιβάλλοντος. Οι δράστες συχνά θεωρούν ότι αναφορές περιστατικών βίας από άτομα με ψυχικές ή νοητικές αναπηρίες δε θα ληφθούν σοβαρά υπόψη.

- ❑ **Άτομα εμπλεκόμενα σε πορνεία:** Η ομάδα αυτή παρουσιάζει αυξημένη ευαλωτότητα έναντι της σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε συνθήκες κράτησης, προερχόμενης ιδίως από αστυνομικές αρχές και σε χώρες όπου η πορνεία συνιστά ποινικό αδίκημα. Τα άτομα που εμπλέκονται στην πορνεία είναι πιθανό να έχουν υπάρξει θύματα βίας κατά το παρελθόν. Εκτός από τις ψυχολογικές και σωματικές συνέπειες της κακοποίησης που υπέστησαν στο παρελθόν, η περιθωριοποίησή τους είναι πιθανό να τα εμποδίζει να καταγγείλουν περιστατικά σεξουαλικής βίας και έμφυλης βίας.

- ❑ **Υψηλά ιστάμενα πρόσωπα:** Ορισμένες κατηγορίες προσώπων που τελούν

υπό κράτηση, όπως δημόσια πρόσωπα, διασημότητες ή άτομα του συγγενικού τους περιβάλλοντος, ενδέχεται να στοχοποιηθούν λόγω της κοινωνικής τους θέσης.

- ❑ **Πρόσωπα που έχουν κατά το παρελθόν υπάρξει θύματα βίας:** Τα άτομα αυτά είναι περισσότερο πιθανό να υποστούν εκ νέου θυματοποίηση από (συγ)κρατούμενα πρόσωπα ή μέλη του προσωπικού. Είναι σύνηθες για τα πρόσωπα που υπέστησαν σεξουαλική και έμφυλη βία στο παρελθόν να αναπτύσσουν στρατηγικές αντιμετώπισης, οι οποίες, σε συνθήκες κράτησης, μπορεί να αυξήσουν περαιτέρω την ευαλωτότητά τους.

- ❑ **Άλλοι προσωπικοί παράγοντες** που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη περιλαμβάνουν: εθισμούς ή εξαρτήσεις, οικογενειακούς και κοινωνικούς δεσμούς, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση, τη φύση του αδικήματος που διαπράχθηκε, τυχόν συμμετοχή σε συμμορίες και το προηγούμενο ιστορικό κρατήσεων.

Υπενθύμιση:

Οι παράγοντες που αυξάνουν το βαθμό ευαλωτότητας είναι **δυναμικοί**. Αυτό σημαίνει ότι η ευαλωτότητα ενδέχεται να μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου ή σε συγκεκριμένες περιστάσεις ή τοποθεσία (π.χ. στην περίπτωση που ένα κρατούμενο πρόσωπο απομονωθεί περισσότερο λόγω μεταγωγής σε νέα δομή ή διακοπής επισκέψεων). Οι παράγοντες ευαλωτότητας είναι επίσης **αλληλοεπικαλυπτόμενοι**, δηλαδή μπορεί να συνδυάζονται και να αυξάνουν σωρευτικά τον κίνδυνο έκθεσης σε σεξουαλική και έμφυλη βία (π.χ. νεαρό άτομο που ανήκει σε εθνοτική μειονότητα).

Υπενθύμιση:

Πρόσωπα κρατούμενα, ύποπτα, κατηγορούμενα, ή καταδικασθέντα για ορισμένα είδη αδικημάτων (όπως αδικήματα σεξουαλικής βίας) ενδέχεται να στοχοποιούνται περισσότερο ως θύματα σεξουαλικής κακοποίησης σε χώρους στέρησης της ελευθερίας.

Πώς επηρεάζει το φύλο την ευαλωτότητα;

Πέραν των προσωπικών παραγόντων που περιγράφηκαν ανωτέρω, και οι οποίοι μπορεί να αφορούν κάθε κρατούμενο, το φύλο προστίθεται στους παράγοντες αύξησης της ευαλωτότητας στη σεξουαλική και έμφυλη βία.

Γυναίκες

Οι γυναίκες διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο αντιμετώπισης περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας, τόσο σε γενικό πλαίσιο όσο και ειδικότερα σε χώρους στέρησης της ελευθερίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η σεξουαλική και έμφυλη βία εδράζεται σε έμφυλες ανισότητες, οι οποίες εντείνονται στο πλαίσιο της κράτησης.

Οι γυναίκες αποτελούν μειονότητα του συνολικού πληθυσμού των σωφρονιστικών καταστημάτων και συνήθως στεγάζονται σε εγκαταστάσεις σχεδιασμένες για άνδρες. Το προσωπικό και η διοίκηση, καθώς και τα εκπαιδευτικά, ψυχαγωγικά και επαγγελματικά προγράμματα, ενδέχεται να μην είναι κατάλληλα για τις συγκεκριμένες ανάγκες των γυναικών. Λόγω του περιορισμένου αριθμού δομών κράτησης για γυναίκες, συχνά κρατούνται σε περιβάλλον υψηλότερης ασφάλειας από ό,τι είναι απαραίτητο, γεγονός που μπορεί να περιορίζει τις δυνατότητες επικοινωνίας και επισκέψεων από οικεία πρόσωπα. Η διάκριση λόγω φύλου κατά τη διάρκεια της κράτησης μπορεί να οδηγήσει σε βίαιες πράξεις σεξουαλικής και έμφυλης βίας κατά των γυναικών και να επιδεινώσει τις επιβλαβείς συνέπειές τους. Ως εκ τούτου, είναι σημαντική η αναγνώριση των ιδιαίτερων βιωμάτων των γυναικών σε συνθήκες κράτησης.

Υπενθύμιση:

Πολλές εθνικές μελέτες έχουν καταδείξει ότι περίπου οι μισές γυναίκες κρατούμενες έχουν βιώσει κάποια μορφή σωματικής, σεξουαλικής ή συναισθηματικής κακοποίησης πριν από την κράτησή τους.

Η βία κατά των γυναικών είναι στενά συνδεδεμένη με το καθεστώς κράτησης των γυναικών. Πολλές γυναίκες σε χώρους κράτησης είναι ενδεχομένως επιζήσασες έμφυλης βίας ή άλλων μορφών θυματοποίησης στο παρελθόν, όπως παιδική κακοποίηση, ενδοοικογενειακή βία, εμπορία ανθρώπων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Το γεγονός αυτό τις θέτει σε αυξημένο κίνδυνο περαιτέρω βίας και κακοποίησης κατά τη διάρκεια της κράτησής τους.

Άνδρες

Παρότι τα διαθέσιμα δεδομένα είναι περιορισμένα, η έρευνα δείχνει ότι η σεξουαλική και έμφυλη βία κατά ανδρών και αγοριών είναι συχνό φαινόμενο σε χώρους στέρησης της ελευθερίας. Σε σωφρονιστικά καταστήματα και λοιπές δομές κράτησης η σεξουαλική και έμφυλη βία μπορεί να λάβει πολλές μορφές, όπως βιασμό, ομαδικό βιασμό, σεξουαλική δουλεία, επιβεβλημένη γύμνωση και σεξουαλικό εξαναγκασμό.

Επειδή οι κλειστές δομές είναι κατά κύριο λόγο ανδροκρατούμενες και το κυρίαρχο πρότυπο αρρενωπότητας συνδέεται συχνά με τη βία, οι άνδρες αναμένεται να συμμορφώνονται με αυτό και να επιδεικνύουν επιθετικές συμπεριφορές. Όσοι δεν συμμορφώνονται με αυτά τα πρότυπα διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να υποστούν βία. Η σεξουαλική και έμφυλη βία εκδηλώνεται συχνά ως βία μεταξύ κρατούμενων, με άνδρες να θυματοποιούνται από άλλους κρατούμενους ως μορφή τιμωρίας, άσκησης ελέγχου, εκφοβισμού ή αποδυνάμωσης ατόμων και ομάδων.

Επειδή οι άνδρες κρατούμενοι ενδέχεται να αντιλαμβάνονται τη σεξουαλική βία ως απειλή για την αρρενωπότητά τους, συχνά αποφεύγουν να την αναφέρουν ή την περιγράφουν ως «κακοποίηση» ή «βασανιστήριο», χωρίς να εστιάζουν στη σεξουαλική ή έμφυλη διάσταση.

Άτομα ΛΟΑΤΙ

Άτομα που ανήκουν στην κοινότητα ΛΟΑΤΙ (λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανς ή ίντερσεξ), ή όσα εκλαμβάνονται ως τέτοια, συχνά αντιμετωπίζουν αρνητικές στάσεις, διακρίσεις, παρενόχληση ή και βία στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, λόγω μη συμμόρφωσης με παραδοσιακά έμφυλα πρότυπα. Σε χώρους στέρησης της ελευθερίας αντιμετωπίζουν παρόμοιες ή εντονότερες μορφές διάκρισης και

στιγματισμού και είναι πιθανή η στοχοποίησή τους από άλλα κρατούμενα πρόσωπα ή μέλη του προσωπικού, γεγονός που αυξάνει τον κίνδυνο να υποστούν σεξουαλική και έμφυλη βία, όπως εξευτελιστικές ή επεμβατικές σωματικές έρευνες.

Τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης γενικώς, και ειδικότερα οι χώροι κράτησης, συχνά παραβλέπουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων ΛΟΑΤΙ. Για παράδειγμα, τρανς και ίντερσεξ άτομα μπορεί να βρεθούν σε ιδιαίτερα ευάλωτες καταστάσεις εφόσον οι αρχές δε λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες τους στην απόφαση για κατανομή σε θαλάμους/κελιά.

Υπενθύμιση:

Σε πολλά σωφρονιστικά συστήματα επικρατεί ο μύθος ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι οι κυρίως εμπλεκόμενοι δράστες σε περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης και βιασμού. Στην πραγματικότητα, οι ομοφυλόφιλοι άνδρες, όπως και άλλα άτομα ΛΟΑΤΙ, διατρέχουν υψηλό κίνδυνο θυματοποίησης από άλλα κρατούμενα άτομα ή μέλη του προσωπικού, εφόσον απουσιάζουν αποτελεσματικοί μηχανισμοί πρόληψης και προστασίας.

Σημειώσεις:

3. Μείωση του κινδύνου

Εκτιμήσεις κινδύνου και αναγκών που σχετίζονται με τη σεξουαλική και έμφυλη βία θα πρέπει να διενεργούνται σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων θα πρέπει να αξιοποιούνται, μεταξύ άλλων, από τις αστυνομικές, εισαγγελικές και δικαστικές αρχές, τα μέλη του σωφρονιστικού προσωπικού και τις υπηρεσίες επιτήρησης και κοινωνικής αρωγής.

Χρονικά στάδια:

Οι εκτιμήσεις κινδύνου και αναγκών θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη κάθε παράγοντα που μπορεί να

αποτελεί κίνδυνο για τα κρατούμενα πρόσωπα. Οι αποτιμήσεις αυτές είναι καθοριστικής σημασίας για τον εντοπισμό ενδείξεων ευαλωτότητας ή επιθετικότητας, για την εξασφάλιση αποτελεσματικής μεταχείρισης και αποκατάστασης, για το σχεδιασμό προγραμμάτων επανένταξης και την ασφάλεια όλων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Καλές πρακτικές για την εκτίμηση του κινδύνου σεξουαλικής και έμφυλης βίας

- ☐ Να χρησιμοποιούνται σαφή κριτήρια για την αναγνώριση του κινδύνου και η αξιολόγησή του να γίνεται με βάση την ευρεία έννοια του όρου (η οποία θα συμπεριλαμβάνει λ.χ. τον κίνδυνο για τα δυνητικά θύματα, τον κίνδυνο άσκησης σεξουαλικής και έμφυλης βίας από και σε βάρος μελών του σωφρονιστικού προσωπικού ή άλλων προσώπων) και να χρησιμοποιούνται σαφή κριτήρια εντοπισμού κινδύνου.

- ☐ Να λαμβάνεται υπόψιν πλήθος παραμέτρων, όπως:
 - Ποινικό ιστορικό
 - Φύση του αδικήματος

- Ιστορικό εμπλοκής σε βία μεταξύ κρατουμένων
- Προηγούμενο ιστορικό θυματοποίησης
- Ζητήματα υγείας και ιατρικό ιστορικό
- Ιστορικό εξαρτήσεων
- Κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο
- Άλλοι προσωπικοί παράγοντες που αυξάνουν την ευαλωτότητα (βλ. κατάλογο ελέγχου παραγόντων ευαλωτότητας).

☐ Να αποφεύγεται η διατύπωση υποθέσεων βάσει στερεοτύπων. Η εκτίμηση του κινδύνου να βασίζεται σε αντικειμενικά ευρήματα.

☐ Να αξιολογείται η άποψη κάθε κρατούμενου προσώπου σχετικά με το πώς το ίδιο αντιλαμβάνεται την έννοια του κινδύνου.

☐ Τα ευρήματα της εκτίμησης κινδύνου να κοινοποιούνται στο αρμόδιο προσωπικό αποκλειστικά και μόνο όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Τα ευρήματα επίσης να κοινοποιούνται στο κρατούμενο πρόσωπο,

στο πλαίσιο εμπιστευτικών συζητήσεων, παρέχοντάς του τη δυνατότητα να διατυπώσει παρατηρήσεις ή σχόλια.

-
- ❑ Οι εκτιμήσεις κινδύνου να ελέγχονται και να επικαιροποιούνται σε τακτική βάση.
-
- ❑ Το προσωπικό να εκπαιδεύεται στη διενέργεια εκτίμησης κινδύνου και αναγκών, με τη χρήση τυποποιημένων μεθοδολογιών και κοινών κριτηρίων.
-
- ❑ Η αποτελεσματικότητα των μεθοδολογικών προσεγγίσεων εκτίμησης κινδύνου να παρακολουθείται και να αποτιμάται συστηματικά.
-
- ❑ Να διασφαλίζεται ότι οι ομάδες εκτίμησης κινδύνου έχουν ισόρροπη εκπροσώπηση φύλου και περιλαμβάνουν, σε κάθε δυνατή περίπτωση, προσωπικό εξειδικευμένο στην αντιμετώπιση περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας.
-
- ❑ Να θεσπίζονται άμεσα μέτρα προστασίας για πρόσωπα που έχει εκτιμηθεί ότι κινδυνεύουν

να υποστούν σεξουαλική και έμφυλη βία, με σκοπό τον περιορισμό της έκθεσής τους σε διακρίσεις και στιγματισμό και την αποτροπή της επιδείνωσης των συνθηκών κράτησής τους. Μια χρήσιμη ενδεχομένως προσέγγιση θα ήταν να ληφθεί η γνώμη του κρατούμενου προσώπου σχετικά με τρόπους διασφάλισης της ασφάλειάς του, για παράδειγμα μέσω συζήτησης για το βιολογικό/κοινωνικό φύλο των συγκρατούμενων και των μελών του προσωπικού που διενεργούν σωματικές έρευνες.

Θα πρέπει να λαμβάνονται ειδικά μέτρα για **τη μείωση του κινδύνου σεξουαλικής και έμφυλης βίας σε καταστάσεις που συνδέονται με υψηλό βαθμό ευαλωτότητας**, όπως λ.χ. κατά τις αρχικές επαφές με τις αστυνομικές αρχές, κατά τη διενέργεια έρευνας, καθώς παραγόντες που σχετίζονται με την κράτηση, όπως ο υπερπληθυσμός των σωφρονιστικών καταστημάτων.

Σύλληψη και κράτηση

Υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εκδήλωσης περιστατικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας κατά το στάδιο που μεσολαβεί από τη σύλληψη ενός προσώπου έως την επίσημη υπαγωγή του σε καθεστώς αστυνομικής κράτησης. Κατά το στάδιο αυτό, οι ύποπτοι συχνά

βρίσκονται, χωρίς παρουσία τρίτων, μαζί με τα αρμόδια για τη σύλληψη όργανα, ενδεχομένως σε χώρους χωρίς συστήματα κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV), χωρίς μέσα καταγραφής ήχου ή άλλους μάρτυρες πιθανής κακοποίησης.

Είναι αναγκαία η ύπαρξη εγγυήσεων προστασίας σε κάθε περίπτωση κατά την οποία ένα πρόσωπο τελεί υπό οποιαδήποτε μορφή κράτησης. Ένα από τα σημαντικότερα μέτρα προστασίας είναι η παροχή στο κρατούμενο πρόσωπο σαφούς ενημέρωσης σχετικά με:

- Το λόγο της σύλληψης και τυχόν απαγγελλόμενες κατηγορίες
- Το χώρο στον οποίο τελούν υπό αστυνομική κράτηση
- Τα δικαιώματά τους και τον τρόπο άσκησης και προστασίας τους. (Σημειώνεται πως στα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνεται η προστασία από κάθε μορφή βίας, καθώς και το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας για τη μεταχείρισή τους κατά τη διάρκεια της κράτησης)
- Το δικαίωμά τους να επικοινωνούν με άτομα του συγγενικού τους περιβάλλοντος και να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο.

Συνιστάται, επιπλέον, η αποφυγή κράτησης προσώπων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες (π.χ. παιδιών και

ατόμων με θέματα ψυχικής υγείας) και η παραπομπή τους σε κατάλληλες υπηρεσίες υγειονομικής ή κοινωνικής μέριμνας.

Προφορική εξέταση

Στο ανακριτικό στάδιο, και ειδικότερα κατά τη διενέργεια προφορικής εξέτασης για την απόσπαση ομολογιών ή τη συλλογή πληροφοριών από μάρτυρες, ο κίνδυνος σεξουαλικής και έμφυλης βίας για τους υπόπτους είναι αυξημένος.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Εγγυήσεις προστασίας για τη μείωση του κινδύνου σεξουαλικής και έμφυλης βίας κατά τη διενέργεια προφορικής εξέτασης

- ❑ Να αναγνωρίζονται άμεσα οι ανάγκες των προσώπων που βρίσκονται σε καταστάσεις ιδιαίτερης ευαλωτότητας (συμπεριλαμβανομένων των αναγκών που συνδέονται με το φύλο και την ηλικία). Στις ομάδες ευάλωτων προσώπων μπορεί να συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, γυναίκες και κορίτσια, ανήλικα άτομα με αναπηρία ή άτομα που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες.

- ❑ Να διασφαλίζεται η ύπαρξη σαφών κανονιστικών ρυθμίσεων που περιγράφουν τη διαδικασία η οποία ακολουθείται για την προσέλευση και διενέργεια προφορικής εξέτασης κρατούμενου προσώπου.
- ❑ Να ενημερώνεται το κρατούμενο πρόσωπο για τα βασικά του δικαιώματα, όπως η πρόσβαση σε νομική συνδρομή, σε ενημέρωση τρίτου για το καθεστώς κράτησης, σε ιατρική περίθαλψη και επικοινωνία με άτομα του συγγενικού του περιβάλλοντος.
- ❑ Να διασφαλίζεται ο έγκαιρος δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας της σύλληψης και της κράτησης.
- ❑ Να υπόκεινται σε τακτικό έλεγχο οι μέθοδοι και οι πρακτικές διενέργειας προφορικής εξέτασης, με σκοπό την πρόληψη των βασανιστηρίων και της σεξουαλικής και έμφυλης βίας.
- ❑ Να τηρούνται πλήρη αρχεία για κάθε διενεργηθείσα προφορική εξέταση, συμπεριλαμβανομένων όλων των παρισταμένων κατά τη διαδικασία.

- ❑ Να λαμβάνει ειδική εκπαίδευση το αρμόδιο προσωπικό για τη διενέργεια προφορικής εξέτασης ευαισθητοποιημένης ως προς τη διάσταση του φύλου, συμπεριλαμβάνοντας την πρόληψη της σεξουαλικής και έμφυλης βίας.
- ❑ Οι χώροι στους οποίους διενεργείται η προφορική εξέταση να εξοπλίζονται με κουμπί πανικού για χρήση από αμφότερα τα εμπλεκόμενα μέρη, εφόσον αισθανθούν ότι απειλούνται.
- ❑ Να υπάρχει μέριμνα ώστε η διενέργεια προφορικής εξέτασης να μην πραγματοποιείται σε απομονωμένους χώρους.

Σωματική έρευνα

Ο κίνδυνος σεξουαλικής και έμφυλης βίας είναι υψηλός κατά τη διενέργεια σωματικών ερευνών. Οι σωματικές έρευνες ενδέχεται να ισοδυναμούν με σεξουαλική και έμφυλη βία ή/και με βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση κατά το διεθνές δίκαιο σε περιπτώσεις υπέρμετρης και συστηματικής διενέργειάς τους, εάν περιλαμβάνουν ιδιαίτερος παρεμβατικούς χειρισμούς, ή εάν στοχοποιούν σκοπίμως συγκεκριμένες ομάδες κρατουμένων.

Ο όρος «σωματική έρευνα» αφορά τρεις διακριτές διαδικασίες:

1. **Σωματικό έλεγχο με εξωτερική ψηλάφηση** (pat-down ή frisk) πάνω από τα ενδύματα
2. **Έρευνα με αφαίρεση ενδυμάτων** (strip search), η οποία συνεπάγεται αφαίρεση ή αναδιάταξη μέρους ή του συνόλου των ενδυμάτων, ώστε να επιτραπεί ο οπτικός έλεγχος όλων των μερών του σώματος, χωρίς σωματική επαφή.
3. **Έρευνα σωματικών κοιλοτήτων** (body-cavity search), γνωστή και ως παρεμβατική ή ευαίσθητων περιοχών έρευνα, η οποία συνίσταται σε σωματική εξέταση σημείων εισόδου του σώματος, όπως ο κόλπος ή ο πρωκτός.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Καλές πρακτικές για τη διενέργεια σωματικής έρευνας

- Η διενέργεια σωματικής έρευνας θα πρέπει να αποτελεί έσχατη λύση. Το αρμόδια μέλη του σωφρονιστικού προσωπικού οφείλουν να αξιολογούν, σε κάθε περίπτωση, κατά πόσον η σωματική έρευνα είναι αναγκαία (*αρχή της αναγκαιότητας*) και να επιλέγουν τη λιγότερο παρεμβατική μέθοδο για την επίτευξη του σκοπού της (*αρχή της*

αναλογικότητας). Θα πρέπει επίσης να προβλέπονται εναλλακτικές μέθοδοι ελέγχου (π.χ. σαρωτές σώματος).

- ❑ Να τηρείται πλήρες αρχείο κάθε διενεργηθείσας σωματικής έρευνας.
- ❑ Να διασφαλίζεται ότι εφαρμόζονται πολιτικές ευαισθητοποιημένες ως προς τη διάσταση του φύλου και συμβατές με τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες ορίζουν συμπεριφορές επιτρεπτές και απαγορευτικές κατά τη διενέργεια ερευνών, και όλο το προσωπικό να έχει λάβει σχετική εκπαίδευση.
- ❑ Οι έρευνες να διενεργούνται κατά τρόπο που εγγυάται τον πλήρη σεβασμό της αξιοπρέπειας και της ιδιωτικής ζωής του προσώπου που υποβάλλεται στον έλεγχο.
- ❑ Οι έρευνες να διενεργούνται σε ιδιωτικό χώρο, όπου το πρόσωπο που υποβάλλεται στον έλεγχο δεν είναι ορατό από το υπόλοιπο προσωπικό ή έτερα κρατούμενα πρόσωπα.

- ❑ Να παρέχεται στα κρατούμενα πρόσωπα η δυνατότητα να δηλώσουν ή να παραδώσουν στο προσωπικό τυχόν κρυμμένα παράνομα/απαγορευμένα αντικείμενα πριν από τη διενέργεια έρευνας.
- ❑ Να αποφεύγεται η πλήρης απογύμνωση των κρατουμένων προσώπων. Οι έρευνες με αφαίρεση ενδυμάτων να διενεργούνται σταδιακά (αφαίρεση ενδυμάτων πρώτα από το άνω μέρος του σώματος και στη συνέχεια από το κάτω μέρος).
- ❑ Οι έρευνες θα πρέπει να διενεργούνται από εκπαιδευμένο προσωπικό του ίδιου φύλου, ιδίως όταν αφορούν γυναίκες και κορίτσια. Στα κρατούμενα άτομα ΛΟΑΤΙ να παρέχεται η δυνατότητα επιλογής: σωματική έρευνα από άνδρα ή από γυναίκα μέλος του προσωπικού.

Διαμεταγωγή και μεταγωγή

Οι μεταγωγές κρατουμένων είναι συχνές: από χώρους στέρισης της ελευθερίας προς τα δικαστήρια, μεταξύ κέντρων κράτησης και σωφρονισμού ή προς ιατρικές δομές. Κατά τη μεταγωγή ο κίνδυνος

εκδήλωσης περιστατικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας αυξάνεται, ξεκινώντας είτε από το προσωπικό, είτε από άλλα κρατούμενα πρόσωπα, είτε από άλλα άτομα που συνήθως δεν έρχονται σε επαφή με κρατούμενα πρόσωπα. Ο κίνδυνος μπορεί να είναι ακόμα μεγαλύτερος όταν οι μεταγωγές ανατίθενται σε μη κρατικούς/ιδιωτικούς φορείς.

Προκειμένου να μειωθεί ο εν λόγω κίνδυνος, τα κέντρα κράτησης και σωφρονισμού θα πρέπει να διαθέτουν σαφείς πολιτικές για τη διενέργεια μεταγωγών, που να αντιμετωπίζουν ρητά τη σεξουαλική και έμφυλη βία με προσέγγιση ευαισθητοποιημένη ως προς τη διάσταση του φύλου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Βασικές διασφαλίσεις για τη διαμεταγωγή και τη μεταγωγή

- ❑ Τα συνήθη μέτρα ασφαλείας που αφορούν στο διαχωρισμό των κρατουμένων και στην κατάλληλη στελέχωση να εφαρμόζονται κατά τον ίδιο τρόπο και κατά τη διάρκεια των μεταγωγών (συμπεριλαμβανομένου του διαχωρισμού ανδρών-γυναικών, καθώς και ανήλικων-ενήλικων ατόμων).
-
- ❑ Οι γυναίκες θα πρέπει να επιτηρούνται αποκλειστικά από γυναίκες υπαλλήλους.

- ❑ Οι μεταγωγές τρανς και ίντερσεξ προσώπων να διενεργούνται με ιδιαίτερη προσοχή και ευαισθησία.
- ❑ Στα συμπεράσματα των επιμέρους εκτιμήσεων κινδύνου θα πρέπει να εδράζονται οι αποφάσεις σχετικά με τη μεταγωγή συγκεκριμένων κρατούμενων χωριστά ή από κοινού.
- ❑ Τα κρατούμενα πρόσωπα θα πρέπει να μπορούν να επικοινωνούν με άτομα του συγγενικού τους περιβάλλοντος και τους δικηγόρους τους ή να ενημερώνουν τρίτους σχετικά με επικείμενη μεταγωγή.
- ❑ Θα πρέπει, όπου είναι δυνατόν, να εγκαθίστανται κάμερες κλειστού κυκλώματος σε οχήματα και δομές διαμεταγωγής. Η εγκατάσταση συσκευών εντοπισμού στα οχήματα μπορεί επίσης να συμβάλει στη μείωση του κινδύνου κακοποίησης.

Διαμονή

Σε πολλές χώρες συναντάται το πρόβλημα του υπερπληθυσμού σε κλειστές δομές, γεγονός που μπορεί να εντείνει το άγχος, να επιβαρύνει την ψυχική υγεία και να αυξήσει τα περιστατικά βίας, συμπεριλαμβανομένης

της σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Οι δομές με υπερπληθυσμό και ανεπάρκεια πόρων είναι πιο δύσκολες στη διαχείριση, καθιστώντας δυσχερέστερη την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Σε συνθήκες υπερπληθυσμού οι αρμόδιες αρχές ενδέχεται να μην είναι σε θέση να καλύψουν τις βασικές ανάγκες των κρατουμένων ή να υλοποιήσουν προγράμματα και υπηρεσίες που συμβάλλουν στη μείωση της βίας, όπως προγράμματα αποκατάστασης, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Διεθνή πρότυπα διαμονής

- ☐ Κάθε κρατούμενο πρόσωπο θα πρέπει να έχει ατομικό κελί για το νυχτερινό ύπνο.

- ☐ Εφόσον αυτό δεν είναι εφικτό, η αποφυγή φιλοξενίας μόνο δύο κρατουμένων στο ίδιο κελί συμβάλλει στη μείωση του κινδύνου.

- ☐ Εάν γίνεται χρήση κοιτώνων, να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα για την επιλογή κρατουμένων που μπορούν να συνυπάρχουν με ασφάλεια υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες και να υπάρχει τακτική παρακολούθηση.

- ❑ Θα πρέπει πάντοτε να διαμένουν χωριστά οι άνδρες από τις γυναίκες καθώς και τα ενήλικα από τα ανήλικα άτομα.
- ❑ Να ζητείται πάντοτε η γνώμη των τρανς κρατουμένων προσώπων κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το χώρο κράτησής τους/τη δομή στην οποία θα τοποθετηθούν.
- ❑ Να διασφαλίζεται επαρκής επιτήρηση από το προσωπικό με σκοπό την πρόληψη της βίας.
- ❑ Η εποπτεία των χώρων τουαλέτας, ατομικής καθαριότητας και ένδυσης να ασκείται αποκλειστικά από προσωπικό του ιδίου φύλου με τα στερούμενα την ελευθερία τους πρόσωπα.

(Προστατευτικός) Διαχωρισμός

Ο (προστατευτικός) διαχωρισμός ορισμένων κρατουμένων αποτελεί συχνά χρησιμοποιούμενο μέτρο, είτε για την αντιμετώπιση του κινδύνου σεξουαλικής και έμφυλης βίας είτε ως αντίδραση στη βία μετά την εκδήλωσή της. Σε ορισμένες περιπτώσεις πρόσωπα

που τελούν υπό κράτηση και κρίνεται ότι διατρέχουν κίνδυνο σεξουαλικής και έμφυλης βίας διαχωρίζονται από τον υπόλοιπο πληθυσμό για τη δική τους ασφάλεια και, κάποιες φορές, κατόπιν αιτήματός τους. Ωστόσο, ο διαχωρισμός ενδέχεται να θέσει τα κρατούμενα πρόσωπα σε κατάσταση ευαλωτότητας και σε κίνδυνο κακοποίησης από μέλη του προσωπικού, ιδίως όταν η επαφή με την εκτός σωφρονιστικού καταστήματος κοινότητα είναι περιορισμένη, και ειδικότερα σε περιπτώσεις όπου εφαρμόζεται το μέτρο της απομόνωσης. Η εντατικοποίηση του μέτρου της απομόνωσης μπορεί να επιβαρύνει την ψυχική υγεία, ενώ ο διαχωρισμός από το γενικό πληθυσμό του σωφρονιστικού καταστήματος μπορεί να οδηγήσει σε στιγματισμό.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Καλές πρακτικές για την εφαρμογή του μέτρου του προστατευτικού διαχωρισμού

- ☐ Να εξετάζονται άλλοι τρόποι προστασίας των κρατουμένων προσώπων σε κατάσταση ευαλωτότητας, πλην του διαχωρισμού. Να διασφαλίζεται ότι τα εναλλακτικά μέτρα προστασίας δεν οδηγούν σε στιγματισμό ούτε εισάγουν διακρίσεις σε βάρος τους.
- ☐ Πριν την εφαρμογή του διαχωρισμού για προστατευτικούς σκοπούς, να

εξασφαλίζεται πάντοτε η εκ των προτέρων συναίνεση του κρατούμενου προσώπου το οποίο αφορά η λήψη του μέτρου.

- ❑ Η χρήση του μέτρου του προστατευτικού διαχωρισμού να περιορίζεται σε εξαιρετικές περιστάσεις, για το συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα, με επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις και τακτικό επανέλεγχο.

Σημειώσεις:

This image shows a full page of white paper with horizontal orange lines, resembling notebook paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

4. Πρόσθετα μέτρα

Πέρα από τα μέτρα άμεσης **διαχείρισης κινδύνου** σεξουαλικής και έμφυλης βίας, οι κρατικές αρχές έχουν υποχρέωση **να προλαμβάνουν** το φαινόμενο σε χώρους στέρησης της ελευθερίας και **να ανταποκρίνονται** αποτελεσματικά όταν εκδηλωθεί. Οι καλές πρακτικές που παρατίθενται στον παρόντα Οδηγό πρέπει να ενσωματώνονται στην καθημερινή λειτουργία των κλειστών δομών. Πρόκειται για πρακτικές που λειτουργούν συμπληρωματικά και αλληλοενισχύονται, ώστε να διαμορφώνεται ένα περιβάλλον στο οποίο μειώνονται σημαντικά οι πιθανότητες να εκδηλωθούν περιστατικά σεξουαλικής και έμφυλης βίας, και γενικότερα άλλων μορφών βίας.

Στατική και δυναμική ασφάλεια

Η ασφάλεια σε χώρους στέρησης της ελευθερίας περιλαμβάνει, κατά κανόνα, τόσο στατικά μέτρα όσο και δυναμικές πρακτικές.

Η στατική ασφάλεια αναφέρεται στο **φυσικό σχεδιασμό και τις κτιριακές υποδομές**, δηλαδή τοίχους, κάγκελα, κλειδαριές, πύλες κ.λ.π., καθώς **και στη χρήση τεχνολογίας**, όπως συστήματα συναγερμού, αισθητήρες κίνησης και συστήματα κλειστού κυκλώματος με κάμερες.

Αντίθετα, η **δυναμική ασφάλεια** αναφέρεται σε **θετικές και εποικοδομητικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ προσωπικού και κρατουμένων**, οι οποίες επιτρέπουν στο προσωπικό να έχει σαφή εικόνα της κατάστασης, ώστε **να προλαμβάνει προβλήματα πριν αυτά εκδηλωθούν**. Οι προσεγγίσεις δυναμικής ασφάλειας εξαρτώνται σε πολύ μικρότερο βαθμό από εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας και μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε χώρο κράτησης.

Ο συνδυασμός στατικών και δυναμικών μέτρων ασφάλειας συμβάλλει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής και έμφυλης βίας και αποτελεί βασικό στοιχείο της διαχείρισης κινδύνου και της πρόληψης της βίας συνολικά. Τα μέτρα αυτά ενισχύουν επίσης το αίσθημα ευημερίας και δίκαιης μεταχείρισης των κρατουμένων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Χαρακτηριστικά στατικής ασφάλειας για την ενίσχυση της ασφάλειας των προσώπων που εκτίθενται σε κίνδυνο σεξουαλικής και έμφυλης βίας

- ❑ Να διασφαλίζεται ότι ο σχεδιασμός των κλειστών δομών επιτρέπει σε όλα τα κρατούμενα πρόσωπα (γυναίκες και άνδρες) να κινούνται εντός της δομής χωρίς να εκτίθενται σε καταστάσεις ευαλωτότητας.

- ❑ Να διασφαλίζεται ότι η διαρρύθμιση της δομής παρέχει τη δυνατότητα διαχωρισμού, τόσο σε επίπεδο οπτικής όσο και ακουστικής επαφής, όλων των κρατούμενων προσώπων, ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας.
- ❑ Να υπάρχει αυξημένη επιτήρηση των τυφλών σημείων όπου η σεξουαλική και έμφυλη βία ενδέχεται να μην μπορεί να εντοπιστεί (π.χ. χώροι ύπνου, τουαλέτες και λουτρό), με παράλληλη διασφάλιση του σεβασμού της ιδιωτικότητας των κρατούμενων προσώπων.
- ❑ Να χρησιμοποιούνται συστήματα τηλεόρασης κλειστού κυκλώματος για την πρόληψη ή αποτροπή της σεξουαλικής και έμφυλης βίας και, εφόσον αυτή έχει εκδηλωθεί, για τη συλλογή/διασφάλιση αποδεικτικών στοιχείων. Η χρήση κλειστού κυκλώματος να συμμορφούται με το αντίστοιχο ρυθμιστικό πλαίσιο ώστε να διασφαλίζεται η προστασία του δικαιωμάτων στην ιδιωτική ζωή, την αξιοπρέπεια και η τήρηση εμπιστευτικότητας.

Υπενθύμιση

Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες είναι αποτελεσματικό στην πρόληψη της σεξουαλικής και έμφυλης βίας μόνο όταν συνδυάζεται με άλλα μέτρα, ιδίως με πρακτικές δυναμικής ασφάλειας.

Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης δε θα πρέπει να χρησιμοποιείται προκειμένου να αντισταθμίσει την έλλειψη προσωπικού.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ: Βασικά στοιχεία δυναμικής ασφάλειας

- ☐ Να εκπαιδεύεται το προσωπικό ώστε να αναπτύσσει σχέσεις με τα κρατούμενα πρόσωπα μέσω θετικών αλληλεπιδράσεων και διαπροσωπικών δεξιοτήτων.
- ☐ Να διασφαλίζεται ότι το προσωπικό βρίσκεται σε εγρήγορση και λειτουργεί προληπτικά για την έγκαιρη αναγνώριση απειλών ασφάλειας.
- ☐ Η επαγγελματική σχέση μεταξύ προσωπικού και κρατούμενων προσώπων

αποτελεί τη βάση για την αποκλιμάκωση δυνητικών περιστατικών βίας και για την αποκατάσταση της τάξης μέσω διαλόγου και διαπραγμάτευσης.

- ❑ Το προσωπικό θα πρέπει να διασφαλίζει ότι τα μέλη του κρατούμενου πληθυσμού παραμένουν δραστήρια με εποικοδομητικούς και θετικούς τρόπους, οι οποίοι συμβάλλουν επίσης στη μελλοντική επανένταξή τους στην κοινωνία.
- ❑ Το προσωπικό θα πρέπει να κατανοεί το υπόβαθρο και τις ανάγκες των διαφορετικών ομάδων που κρατούνται στο χώρο στέρησης της ελευθερίας.

Υπενθύμιση:

Το προσωπικό πρέπει να λάβει ειδική εκπαίδευση σε προσεγγίσεις δυναμικής ασφάλειας.

Τα μέτρα δυναμικής ασφάλειας είναι αποτελεσματικότερα όταν συνοδεύονται από ολοκληρωμένη και συνεχή εκτίμηση κινδύνων και αναγκών.

Ενημέρωση περί δικαιωμάτων, κανόνων και προσδοκώμενων στόχων

Κατά τη διαδικασία εισόδου, κάθε κρατούμενο πρόσωπο πρέπει να ενημερώνεται σχετικά με τα δικαιώματά του, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας υποβολής καταγγελίας, εφόσον θεωρεί ότι υπήρξε παραβίαση αυτών. Θα πρέπει επίσης να ενημερώνεται σχετικά με τις πειθαρχικές κυρώσεις που προβλέπονται σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων του σωφρονιστικού καταστήματος, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν τη σεξουαλική και έμφυλη βία.

Η ενημέρωση περί δικαιωμάτων, υποχρεώσεων και διαδικασίας υποβολής καταγγελίας πρέπει να παρέχεται με τρόπο κατανοητό σε κάθε κρατούμενο πρόσωπο, γεγονός που μπορεί να συνεπάγεται παροχή ενημέρωσης σε γραπτή και προφορική μορφή, προβολή ενημερωτικού υλικού σε εμφανές σημείο (όπως ανάρτηση πινακίδων σε ορατά σημεία των κοινόχρηστων χώρων), διάθεση του ενημερωτικού υλικού σε διαφορετικές γλώσσες και συνεκτίμηση τυχόν καταστάσεων αναπηρίας (π.χ. ενημερωτικό υλικό σε γραφή Braille, σε μορφότυπους εύκολης ανάγνωσης ή μέσω νοηματικής γλώσσας).

Είναι σημαντικό η διοίκηση των χώρων στέρησης της ελευθερίας να παρέχει στα νεοεισαχθέντα κρατούμενα πρόσωπα, καθώς και στο προσωπικό, εκπαιδευτικό υλικό ειδικά για τη σεξουαλική και έμφυλη βία, τις

διάφορες μορφές που μπορεί να λάβει, τις συνέπειές της και τις ενέργειες στις οποίες μπορεί να προβεί οποιοδήποτε πρόσωπο εάν έχει υποστεί κακοποίηση ή αισθάνεται ότι διατρέχει κίνδυνο κακοποίησης.

Μηχανισμοί καταγγελιών, ανταπόκριση και διενέργεια έρευνας

Οι χώροι στέρησης της ελευθερίας θα πρέπει να διαθέτουν σαφείς κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το πώς μπορεί ένα κρατούμενο πρόσωπο να υποβάλει καταγγελία για σεξουαλική και έμφυλη βία και τις επακόλουθες της υποβολής ενέργειες. Η διαδικασία ανταπόκρισης πρέπει να προβλέπει σαφή χρονοδιαγράμματα διενέργειας έρευνας επί του περιστατικού και να περιγράφει μέτρα για τη διασφάλιση της ασφάλειας και της εμπιστευτικότητας των θυμάτων και των μαρτύρων.

Ορισμένοι παράγοντες αποθαρρύνουν τα πρόσωπα από την καταγγελία περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας (βλ. «Πώς εξηγείται το φαινόμενο της υποαναφορικότητας των περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας;»), ωστόσο τα εμπόδια αυτά μπορούν πολύ συχνά να υπερκεραστούν μέσω μηχανισμών καταγγελιών που ανταποκρίνονται αποτελεσματικά και λειτουργούν με εμπιστευτικότητα, είναι σαφείς και γνωστοποιούνται σε όλους.

Συνήθη εμπόδια κατά τη διαδικασία αναφοράς περιστατικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας

Μηχανισμοί καταγγελιών μη ανεξάρτητοι ή αναποτελεσματικοί

Έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με το μηχανισμό ή έλλειψη εμπιστοσύνης στην αποτελεσματικότητά του

Να διασφαλίζεται η ύπαρξη γραπτών κατευθυντήριων οδηγιών που καθορίζουν και περιγράφουν πώς τα πρόσωπα που τελούν υπό καθεστώς στέρησης της ελευθερίας τους μπορούν να υποβάλλουν καταγγελίες, μεταξύ των οποίων και για σεξουαλική και έμφυλη βία.

Η διαδικασία αναφοράς περιστατικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας να δύναται να πραγματοποιηθεί με διάφορους τρόπους (π.χ. γραπτώς, μέσω ειδικής τηλεφωνικής γραμμής, αυτοπροσώπως).

Να παρέχεται ενημέρωση σε όλα τα νεοεισερχόμενα στη δομή κράτησης πρόσωπα σχετικά με την ύπαρξη των μηχανισμών αυτών κατά την άφιξή τους και να διασφαλίζεται επίσης η διάχυση της εν λόγω ενημέρωσης εντός της δομής κράτησης.

Να προβλέπονται μηχανισμοί υποβολής αναφορών εκ μέρους του προσωπικού, συμπεριλαμβανομένου του ιατρικού, όταν διαπιστώνουν ενδείξεις σεξουαλικής και έμφυλης βίας.

**Φόβος
αντιποιώνων**

Να τηρείται η εμπιστευτικότητα των αυτοποιητικών στοιχείων του προσώπου που αναφέρει το συμβάν.

Να γίνονται δεκτές ανώνυμες καταγγελίες και χωρίς λογοκρισία.

Να γίνονται δεκτές αναφορές από θύματα, καθώς και από μάρτυρες και τρίτους (π.χ. άτομα συγγενικού περιβάλλοντος, δικηγόρους, όργανα ελέγχου ή εκπροσώπους οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών).

Να παρέχεται προστασία και επιτήρηση στο θύμα από τη στιγμή που γίνεται η αναφορά κακοποίησης.

Να διασφαλίζεται ασφαλές πλαίσιο κοινοποίησης σε όλα τα πρόσωπα.

Αμέσως, με την υποβολή καταγγελίας, οι φερόμενοι δράστες να απομακρύνονται από θέσεις εξουσίας και να μην έχουν επαφή με το καταγγέλλον πρόσωπο.

**Στίγμα και
αίσθημα ντροπής ή
αμηχανίας**

Να μεριμνάται η παροχή δυνατότητας διαφορετικών επιλογών στα θύματα, ως προς την αρμόδια αρχή υποβολής καταγγελίας, και να διασφαλίζεται η διενέργεια εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου.

Να επιτρέπεται στα θύματα να επιλέγουν το πρόσωπο με το οποίο αισθάνονται άνετα ώστε να του/της κοινοποιήσουν την καταγγελία τους (π.χ. μέλος του προσωπικού του ίδιου φύλου, πρόσωπο του ίδιου θρησκευτικού ή πολιτισμικού υπόβαθρου, μέλος ιατρικού προσωπικού, δικηγόρο).

Να παρέχεται ειδική υποστήριξη και βοήθεια στα θύματα αμέσως μετά την υποβολή της καταγγελίας.

Υπενθύμιση:

Η υποβολή αναφοράς θα πρέπει να αποτελεί έναυσμα για παροχή ειδικής υποστήριξης και συνδρομής στα θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας (συμπεριλαμβανομένης της φροντίδας σωματικής και ψυχικής υγείας, συμβουλευτικής, νομικής βοήθειας, μέτρων ασφαλείας). Η συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που εργάζονται στο πεδίο της σεξουαλικής και έμφυλης βίας μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη για τις σωφρονιστικές αρχές, προκειμένου να διασφαλιστεί η παροχή ποιοτικής φροντίδας στα θύματα.

Ιατρικός έλεγχος κατά την είσοδο και υπηρεσίες υγείας

Τα νεοεισερχόμενα σε δομή κράτησης πρόσωπα θα πρέπει να υποβάλλονται σε ολοκληρωμένη ιατρική εξέταση, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου για σεξουαλική και έμφυλη βία, από εξειδικευμένους επαγγελματίες υγείας. Είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι τα κρατούμενα πρόσωπα διατηρούν τα δικαιώματά τους όσον αφορά την υγειονομική περίθαλψη. Επομένως, οποιοσδήποτε ιατρικός έλεγχος οφείλει να διενεργείται με την -κατόπιν ενημέρωσης- συγκατάθεσή τους. Λόγω ιδιαίτερων ζητημάτων ασφάλειας και προστασίας που συνδέονται με το ιστορικό αναπαραγωγικής υγείας τους, στις γυναίκες κρατούμενες πρέπει να κατοχυρώνεται το δικαίωμα

άρνησης γυναικολογικών εξετάσεων και να μην επιτρέπεται να υφίστανται καμία μορφή εξαναγκασμού για την κοινοποίηση σχετικών πληροφοριών. Επίσης στις γυναίκες θα πρέπει να προσφέρεται η δυνατότητα επιλογής εξέτασης από ιατρό ίδιου φύλου.

Κατά τη διενέργεια προληπτικών ελέγχων είναι σημαντικό το ιατρικό προσωπικό να εντοπίζει ενδείξεις οποιασδήποτε κακομεταχείρισης, την οποία μπορεί να έχει υποστεί το νεοεισερχόμενο στη δομή κράτησης πρόσωπο σε προγενέστερο χρόνο. Ομοίως, ο προληπτικός έλεγχος στις γυναίκες θα πρέπει να αποσκοπεί στο να διαπιστωθεί εάν η κρατούμενη υπέστη σεξουαλική κακοποίηση ή άλλες μορφές βίας πριν από την είσοδό της στη δομή. Λόγω του ευαίσθητου χαρακτήρα και των κινδύνων που ενέχει η συλλογή ιστορικού σεξουαλικής και έμφυλης βίας, θα πρέπει να υφίστανται ειδικές διαδικασίες ελέγχου και το προσωπικό να εκπαιδεύεται ως προς τον τρόπο υποβολής ερωτημάτων και εντοπισμού ενδείξεων σεξουαλικής και έμφυλης βίας που έλαβε χώρα σε προγενέστερο χρόνο. Το στοιχείο αυτό συμβάλλει καθοριστικά στην εκτίμηση κινδύνου.

Η παρεχόμενη από το ιατρικό προσωπικό φροντίδα στα θύματα σεξουαλικής και έμφυλης βίας, που μπορεί να περιλαμβάνει υπηρεσίες συμβουλευτικής, προαιρετικό έλεγχο για σεξουαλικά μεταδιδόμενες λοιμώξεις και προφύλαξη μετά την έκθεση, θα πρέπει να είναι η ίδια για πρόσωπα που διαβιούν σε χώρους στέρησης της ελευθερίας με αυτή του γενικού

πληθυσμού. Η διοίκηση του καταστήματος κράτησης πρέπει να αναζητά εξειδικευμένους επαγγελματίες στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση περιστατικών σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Σε περιπτώσεις που ανάλογες προσλήψεις δεν είναι δυνατές, όλο το ιατρικό προσωπικό πρέπει να εκπαιδεύεται τουλάχιστον στον εντοπισμό και την ανταπόκριση σε περιστατικά σεξουαλικής και έμφυλης βίας.

Προγράμματα και δραστηριότητες για κρατούμενα πρόσωπα

Οι εκπαιδευτικές, επαγγελματικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες έχουν σημαντικό ρόλο στην αποκατάσταση και την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων. Η ενασχόληση με δραστηριότητες βοηθά στην ανακούφιση από την πλήξη και το άγχος και προσδίδει μια αίσθηση κανονικότητας στη ζωή στο εσωτερικό της κλειστής δομής, ιδίως όταν η προέλευση των δραστηριοτήτων αυτών είναι από εξωτερικούς φορείς.

Προσεκτικά σχεδιασμένα προγράμματα και δραστηριότητες απασχόλησης μπορούν επίσης να περιορίσουν ορισμένους από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση του κινδύνου βίας και κακοποίησης και να επιδράσουν θετικά στην πρόληψη της σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Ενδεικτικά, πεδία προγραμματισμού αφορούν:

- Δραστηριότητες που **διαμορφώνουν ασφαλή πλαίσια για αλληλεπίδραση με σεβασμό** μεταξύ κρατουμένων. Ωστόσο, οι σωφρονιστικές αρχές πρέπει να δείχνουν ιδιαίτερη προσοχή σε δυνητικούς κινδύνους σεξουαλικής και έμφυλης βίας κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων αυτών, ιδίως όταν προβλέπεται η από κοινού συμμετοχή σε αυτές, ανδρών και γυναικών κρατουμένων.
- Προγράμματα που **απευθύνονται σε ευάλωτα πρόσωπα** που τελούν υπό κράτηση, όπως υπηρεσίες συμβουλευτικής και υποστήριξης, ή αντιμετώπισης εξαρτήσεων (π.χ. από ναρκωτικές ουσίες ή αλκοόλ), ή βιωμάτων έμφυλης βίας σε προγενέστερο από την κράτηση χρόνο, καθώς και ολοκληρωμένα προγράμματα υποστήριξης προσώπων υπό κράτηση, με ζητήματα ψυχικής υγείας. Αποτελεί καλή πρακτική τα εν λόγω προγράμματα να βασίζονται σε δοκιμασμένες και αποδεδειγμένες αποτελεσματικές προσεγγίσεις που εφαρμόζονται ήδη στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Παράλληλα, κατ' αυτόν τον τρόπο, διευκολύνεται η διασύνδεση μεταξύ σωφρονιστικών αρχών, αρχών επιβολής του νόμου και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που χειρίζονται περιστατικά σεξουαλικής και έμφυλης βίας.
- Προγράμματα που **απευθύνονται σε δυνητικούς δράστες**. Πρόκειται για προγράμματα κατάρτισης

με σκοπό να παρέχουν εναλλακτικές επιλογές έναντι της βίαιης συμπεριφοράς στα κρατούμενα πρόσωπα, να μειώσουν την επιθετικότητα, την αμφισβήτηση των έμφυλων στερεοτύπων και να καλλιεργήσουν θετικά, αντί αρνητικά, πρότυπα αρρενωπότητας.

Πρόσληψη, κατάρτιση και εποπτεία προσωπικού

Η προσεκτική επιλογή και η κατάλληλη κατάρτιση του προσωπικού των αρχών επιβολής του νόμου και των σωφρονιστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος στο οποίο δε διαπράττονται, δε συγχωρούνται και δεν είναι ανεκτές πράξεις σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Η πρόσληψη και η δέουσα κατάρτιση του κατάλληλου προσωπικού από μόνες τους δεν αρκούν αλλά εξίσου απαραίτητες κρίνονται η εποπτεία και υποστήριξή του.

Η κατάρτιση του προσωπικού θα πρέπει τουλάχιστον να καλύπτει πεδία όπως ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα των φύλων, απαγόρευση των διακρίσεων, ανοχή, δεοντολογία, εκτίμηση κινδύνου, στρατηγικές διαχείρισης και επικοινωνίας με ευαισθησία ως προς τη διάσταση του φύλου, καθώς και τον εντοπισμό, την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής και έμφυλης βίας.

Θα πρέπει να εφαρμόζονται μέθοδοι πρόσληψης με ευαισθητοποίηση ως προς τη διάσταση του φύλου

προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των γυναικών υπαλλήλων. Οι φιλικοί προς την οικογένεια χώροι εργασίας είναι επίσης σημαντικοί ώστε να διασφαλιστεί ότι το προσωπικό με ευθύνες φροντίδας θα παραμείνει στην εργασία του και θα μπορεί να προχωρήσει στην καριέρα του. Οι χώροι εργασίας πρέπει να είναι ασφαλείς και με επιβεβαιωμένη την απουσία κάθε είδους παρενόχλησης. Στους χώρους στέρησης της ελευθερίας θα πρέπει επίσης να υπάρχουν σαφείς πολιτικές και διαδικασίες για την ασφάλεια του προσωπικού καθώς και μηδενική ανοχή στη σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο.

Οι διαδικασίες πρόσληψης πρέπει, επιπλέον, να διασφαλίζουν ότι παρέχονται ευκαιρίες σε πρόσωπα προερχόμενα από διαφορετικά περιβάλλοντα, ώστε το προσωπικό να περιλαμβάνει υποεκπροσωπούμενες ομάδες ή, τουλάχιστον, άτομα που διαθέτουν εξειδίκευση σε συγκεκριμένες μειονοτικές ομάδες.

This image shows a full page of blank handwriting practice paper. It features 20 evenly spaced horizontal orange lines across the entire page, providing a guide for letter height and placement. The background is plain white, and there are no margins or additional markings.

Παράρτημα 1.

Υποχρεώσεις των κρατών να αντιμετωπίσουν τη σεξουαλική και έμφυλη βία σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο

Τα κράτη έχουν δεσμευτικές υποχρεώσεις σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής και έμφυλης βίας. Το προσωπικό που εργάζεται σε χώρους στέρησης της ελευθερίας οφείλει όχι μόνο να έχει γνώση αυτών των υποχρεώσεων αλλά και να διασφαλίζει αδιάλειπτα το σεβασμό των δικαιωμάτων του κρατούμενου πληθυσμού. Είναι απαραίτητο οι επαγγελματίες που απασχολούνται στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης όχι μόνο να γνωρίζουν τα διεθνή πρότυπα ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και να τα εφαρμόζουν στην πράξη.

Τα κράτη έχουν δεσμευτεί να προστατεύουν και να προωθούν την ισότητα των δικαιωμάτων και των ευκαιριών των γυναικών, καθώς και το δικαίωμα στη μη διάκριση λόγω βιολογικού/κοινωνικού φύλου. Αυτές οι δεσμεύσεις συναντώνται, για παράδειγμα, σε αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου του ΟΑΣΕ, στη Σύμβαση για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW), στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Πολιτικά και Ατομικά

Δικαιώματα (ICCPR) και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ECHR).

Τα κράτη υπόκεινται σε συγκεκριμένες, δεσμευτικές υποχρεώσεις να προλαμβάνουν, να διερευνούν και να τιμωρούν όλες τις μορφές έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής και έμφυλης βίας, τόσο όταν αυτή διαπράττεται από κρατικούς φορείς όσο και από ανεξάρτητα πρόσωπα, στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και σε χώρους στέρησης της ελευθερίας. *Αποφάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου του ΟΑΣΕ*, οι Γενικές Συστάσεις *αριθ. 33* και *αριθ. 35* της Επιτροπής CEDAW, καθώς και η *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας* (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) περιγράφουν τις υποχρεώσεις των κρατών για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας σε όλες τις μορφές της.

Θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα

Ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες γυναικών και ανδρών και ισότητα των φύλων

Δικαίωμα στη μη διάκριση

Δικαίωμα στην προστασία από την έμφυλη βία

Τα κράτη θα πρέπει να εφαρμόζουν αυτές τις βασικές αρχές στις προσπάθειές τους για την πρόληψη και εξάλειψη της έμφυλης βίας και για την προστασία όλων των θυμάτων, είτε σε χώρους στέρησης της ελευθερίας είτε στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο:

- Να υιοθετούν προσέγγιση εστιασμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα και ευαισθητοποιημένη ως προς τη διάσταση του φύλου, αναγνωρίζοντας ότι η ανισότητα των φύλων αποτελεί τόσο αιτία όσο και συνέπεια της έμφυλης βίας
- Να θέτουν τέλος στην ατιμωρησία, διασφαλίζοντας λογοδοσία των δραστών και να εφαρμόζουν πολιτική μηδενικής ανοχής απέναντι σε όλες τις μορφές έμφυλης βίας
- Να ενσωματώνουν τα βιώματα των θυμάτων έμφυλης βίας στο σχεδιασμό παρεμβάσεων του συστήματος απονομής δικαιοσύνης
- Να εμπλέκουν, κατά το σχεδιασμό ολοκληρωμένων και συντονισμένων μέτρων, διάφορους φορείς που εργάζονται προς τον κοινό στόχο της εξάλειψης της έμφυλης βίας
- Να θέτουν σε απόλυτη προτεραιότητα τα δικαιώματα, τις ανάγκες και την ασφάλεια των θυμάτων (γνωστή και ως προσέγγιση με επίκεντρο το θύμα/τους επιζώντες)

Τα άτομα υπό καθεστώς στέρησης της ελευθερίας υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς στα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους. Ωστόσο, τα πρόσωπα που τελούν υπό κράτηση εξακολουθούν να απολαύουν των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που σχετίζονται με τη σεξουαλική και έμφυλη βία - όπως το δικαίωμα στην ασφάλεια και το δικαίωμα στην προστασία από βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης - ισχύουν εξίσου για τα άτομα που διαβιούν σε χώρους στέρησης της ελευθερίας όπως και για τα ενταγμένα στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο άτομα. Πέραν των δεσμεύσεων στο πλαίσιο του ΟΑΣΕ, τα δικαιώματα αυτά κατοχυρώνονται στο [Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα \(ICCPR\)](#), στην [Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου \(ΕΣΔΑ - ECHR\)](#) και στη [Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων \(CAT\)](#).

Θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα

Δικαίωμα στην προσωπική ασφάλεια

Δικαίωμα στην προστασία από βασανιστήρια και από κάθε σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία

Δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου

Δικαίωμα στην υγεία

- Τα κράτη υποχρεούνται να προλαμβάνουν πράξεις βασανιστηρίων, καθώς και πράξεις άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ακόμη και όταν οι πράξεις αυτές τελούνται κατόπιν υποκίνησης ή με τη συναίνεση δημόσιου λειτουργού ή προσώπου που ενεργεί υπό επίσημη ιδιότητα. Τα βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης απαγορεύονται απολύτως, και η ανθρωπινή αξιοπρέπεια πρέπει να γίνεται σεβαστή, και κατά την κράτηση.
- Η σεξουαλική και έμφυλη βία σε χώρους στέρησης της ελευθερίας ενδέχεται, όταν ασκείται σε βάρος κρατούμενων προσώπων, να ισοδυναμεί με βασανιστήρια. Οι γυναίκες και τα άτομα που δεν ανταποκρίνονται, ή εκλαμβάνονται ως μη ανταποκρινόμενα, σε παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους εκτίθενται σε αυξημένο κίνδυνο βασανιστηρίων και άλλης κακομεταχείρισης, με τη μορφή σεξουαλικής βίας, κατά τη διάρκεια προφορικής εξέτασης και στο στάδιο της προσωρινής κράτησης.

Με βάση τις υποχρεώσεις των κρατών στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν διαμορφωθεί διεθνή πρότυπα ειδικών κατευθυντήριων οδηγιών και πρακτικών συστάσεων για τη μεταχείριση των προσώπων που τελούν υπό κράτηση, τις οποίες τα

κράτη οφείλουν να εφαρμόζουν. Οι κατευθυντήριες οδηγίες απορρέουν από τρεις σημαντικές πηγές κειμένων:

- Πρότυποι Ελάχιστοι Κανόνες του ΟΗΕ για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων (Κανόνες Nelson Mandela)
- Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και Μη Στερητικά της Ελευθερίας Μέτρα για Γυναίκες Δράστριες Ποινικών Αδικημάτων (Κανόνες της Μπανγκόκ)
- Αρχές της Yogyakarta για την Εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε σχέση με τον Σεξουαλικό Προσανατολισμό και την Ταυτότητα Φύλου

Βασικές αρχές λειτουργίας των χώρων κράτησης

Προστασία των προσώπων που τελούν υπό κράτηση από βασανιστήρια και άλλες μορφές σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ιδίως όσον αφορά την παροχή υγειονομικής περίθαλψης στα σωφρονιστικά καταστήματα και τη λήψη πειθαρχικών μέτρων (αυστηροί περιορισμοί στη χρήση του μέτρου της απομόνωσης).

Άμεση, αμερόληπτη και αποτελεσματική διενέργεια έρευνας επί όλων των ισχυρισμών περί βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης, καθώς και περί σοβαρών τραυματισμών ή θανατηφόρων περιστατικών κατά την κράτηση.

Η ανταπόκριση στις ιδιαίτερες ανάγκες ευάλωτων ομάδων δε συνιστά διακριτική μεταχείριση.

Πλήρης εφαρμογή ειδικών προτύπων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών που τελούν σε καθεστώς κράτησης.

Αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και των πρακτικών που εισάγουν διακρίσεις σε χώρους στέρησης της ελευθερίας.

Εφαρμογή πολιτικών διοίκησης των καταστημάτων κράτησης, ευαισθητοποιημένων ως προς τη διάσταση του φύλου, σε όλα τα στάδια του κύκλου κράτησης.

Κατευθυντήριες οδηγίες για την προάσπιση των αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν τα άτομα ΛΟΑΤΙ.

Έμφαση στην αποφυγή της περαιτέρω περιθωριοποίησης των προσώπων που τελούν υπό κράτηση λόγω του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου,

καθώς και στην αποφυγή της έκθεσής τους σε κινδύνους κακομεταχείρισης, βίας, σωματικής, ψυχικής ή σεξουαλικής κακοποίησης.

Παράρτημα 2.

Πρόσθετες πηγές και υλικό αναφοράς για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής και έμφυλης βίας

Εκδόσεις του Γραφείου για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ODIHR) του ΟΑΣΕ:

- Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Σεξουαλικής και Έμφυλης Βίας σε Χώρους Στέρησης της Ελευθερίας: Πρότυπα, Προσεγγίσεις και Παραδείγματα από την Περιοχή του ΟΑΣΕ
- Έντυπο Κατευθυντήριων Οδηγιών για τους Κανόνες Nelson Mandela: Εφαρμογή των Αναθεωρημένων Πρότυπων Ελάχιστων Κανόνων του ΟΗΕ για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων.

Πρότυπα για τη μεταχείριση προσώπων που τελούν υπό κράτηση:

- Δέσμη Αρχών του ΟΗΕ για την Προστασία Όλων των Προσώπων που τελούν υπό Οποιαδήποτε Μορφή Κράτησης ή Φυλάκισης.

- Ψήφισμα 70/175 (2015) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ - Τυπικοί Ελάχιστοι Κανόνες του ΟΗΕ για τη Μεταχείριση των Κρατουμένων («Κανόνες Nelson Mandela»).
- Κανόνες του ΟΗΕ για τη Μεταχείριση των Κρατούμενων Γυναικών και Μη Στερητικά της Ελευθερίας Μέτρα για Γυναίκες Δράστριες Ποινικών Αδικημάτων (Κανόνες της Μπανγκόκ)
- <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-rules-treatment-women-prisoners-and-non-custodial>
- Αρχές της Yogyakarta για την Εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε σχέση με τον Σεξουαλικό Προσανατολισμό και την Ταυτότητα Φύλου
- <https://yogyakartaprinciples.org/>

Σημειώσεις:

This image shows a full page of blank white paper with horizontal orange ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Ακρωνύμια

CAT	Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας
CCTV	Σύστημα κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης
CEDAW	Σύμβαση για την Εξάλειψη Κάθε Μορφής Διάκρισης κατά των Γυναικών
ECHR (ΕΣΔΑ)	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
GBV	έμφυλη βία
ICCPR	Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα
Άτομα ΛΟΑΤΙ	Λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι, τρανς και ίντερσεξ
ODIHR	Γραφείο για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
OSCE (ΟΑΣΕ)	Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
SGBV	σεξουαλική και έμφυλη βία

